

ФІЗКУЛЬТУРНА ОСВІТА

СПОРТИВНА ПЕРІОДИКА ТА КНИГОВИДАННЯ 60-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Свістельник І. Р.

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті розглянуто та проаналізовано репертуар книг, які були надруковані у 60-х роках минулого століття. Встановлено, що характерною особливістю книговидання цих років була розмаїтість видань як за змістом, так і за типологією. Значно збільшилася кількість періодичних видань, було засновано нові журнали, які активно сприяли розвитку галузі.

Ключові слова: спортивна література, періодика, книговидання, видавництва.

Актуальність. Упродовж багатьох років вагомим чинником у розвитку фізичної культури та спорту були преса і книговидання. Провідні наукові журнали «Фізкультура и спорт», «Теория и практика физической культуры», «Легкая атлетика», «Спортивные игры», «Здоровье», «Шахматы в СССР», «Шахматный бюллетень» висвітлювали питання спортивної практики та активно пропагували фізичну культуру і спорт. Періодика і книги стали невід'ємною частиною джерельної бази, необхідної фахівцю галузі фізичної культури і спорту [1].

Метою статті є дослідження стану спортивної періодики та галузевого книговидання у 60-х роках ХХ століття.

Результати дослідження. На початку 60-х років якості спортивної літератури почали приділяти пильну увагу, оскільки від змістовності та оформлення книг для студентів, викладачів, тренерів великою мірою залежала ефективність навчально-тренувального процесу у ВНЗ фізкультурного профілю і розвиток галузі в цілому. Пріоритетом тематичного плану книговидання видавництва «Фізкультура и спорт» у цей період було друкування тематичних видань, які б сприяли розвитку масового спорту, підвищенню спортивної майстерності. У плані також було передбачено видавати літературу за двома основним напрямками: навчальна література та масово-пропагандистські видання. Щоб залучити якомога більшу кількість населення до занять фізичною культурою і спортом частка масово-пропагандистських видань з кожним роком мала зростати і за кількістю назв, і за накладом [2]. Характерною особливістю тематичного плану 1960 року була розмаїтість видань як за змістом, так і за типологією. Було заплановано видати (для ВНЗ фізкультурного профілю) підручники з історії фізичної культури за редакцією Ф. Самоукова, І. Чуді-

нова і Г. Харабуги; теорії фізичного виховання за редакцією І. Коряковського; лікувальної фізичної культури (2-ге видання) за редакцією І. Саркізова-Серазіні; підручник з біомеханіки (2-ге видання) Д. Донського; з боротьби (класичної і вільної) М. Сорокіна. Для інструкторів фізичної культури, викладачів дитячо-юнацьких шкіл і тренерів готували до друку понад 25 навчальних посібників з різних видів спорту. Було заплановано забезпечити фахівців галузі необхідною літературою з техніки, методики навчання і тренування у різних видах спорту, в якій на основі узагальнення передового досвіду та наукових досліджень розкрити найважливіші аспекти процесу навчання й тренування кваліфікованих спортсменів. Серед таких видань були книги В. Китаєва і М. Набатникової «Спортивное мастерство пловца», К. Градополова «Тренировка боксера», Є. Огуренкова «Ближний бой в боксе», М. Юхно та Ю. Кераміса «Сборник упражнений для баскетболиста», М. Умарова «Особенности психологической подготовки стрелка», О. Харлампієва «Техника борьбы самбо» та деякі інші. Велику увагу тематичний план приділяв інформаційному забезпеченню наукових досліджень.

У 60-х роках розпочали публікувати найкращі науково-дослідні роботи інститутів фізичної культури у форматі професійно-орієнтованих тематичних збірників. Вийшли друком збірники «Проблемы физиологии спорта», «Спортивная медицина», «Проблемы психологии спорта», «Спортивная тренировка», «Проблемы врачебного контроля», збірки наукових праць окремих кафедр інститутів фізичної культури. Протягом 60-х років було заплановано видати книги іноземних авторів: планували надрукувати 11 книг та декілька тематичних збірників, підготовлених у Бюро перекладів ЦНДІФК, зокрема «Спорт за рубежом». З числа науково-популярної літератури було заплановано

надрукувати книги «Физическая культура женщины» (колектив авторів ЛНДІФК), «Спортсменам о физиологии спорта» (В. Фарфель), «Если хочешь быть здоров» (Є. Суконник). Важливим завданням видавництва було підготувати до друку енциклопедичний словник з фізичної культури і спорту, що мав стати першим ґрунтовним довідковим виданням у країні. Плануючи друкування книжкової продукції, видавництво враховувало також потребу у літературі та інтереси школярів. Для найменших планували видати книжки-картинки «На реке», «Веселые игры», «Маленький шахматист», «Чемпион двора» (книжки у віршованій формі мали розповідати про користь щоденних занять фізичною культурою, бути оригінально і яскраво ілюстрованими, змістовними та цікавими). Школярам видавництво запропонувало книги «От старта — до финиша» (О. Светлов, серія «Занимательная физкультура»), «Стартует Гончаренко» (Є. Шатров, про триразового чемпіона світу з ковзанів); «Страницы спортивной славы» (І. Борисов, нариси про відомих майстрів спорту); збірники спортивних оповідань та окремі нариси про відомих спортсменів країни («Шипы и розы» — збірник гумористичних оповідань, «Спортивные рассказы», «Молния Техаса» (нариси про видатних легкоатлетів), «Узор на льду» (про першого чемпіона світу з фігурного катання М.О. Паніна); художні альманахи «Туристские тропы», «Рыболов-спортсмен», «Охотничьи просторы».

1960 року у видавництві вийшли друком такі книги: С. Л. Аксельрод «Лыжи в комплексе ГТО» (наклад 35 тис. прим.); В. Бахвалов, О. Красніков «Гонки преследования и групповые (велоспорт)» (наклад 5 тис. прим.); О. О. Ваньков «Плавание в комплексе ГТО» (наклад 31 тис. прим.); «Производственная гимнастика» за редакцією В. В. Беліновича; «Единая всесоюзная спортивная классификация» (наклад 75 тис. прим.); М. Г. Латишев «Судейство соревнований по футболу» (наклад 25 тис. прим.); О. О. Максимов «Стрельба в комплексе ГТО» (наклад 8 тис. прим.); І. Т. Осипов «Многоборье в комплексе ГТО» (наклад 25,5 тис. прим.); В. О. Стариков «Школьникам о физическом воспитании и спорте» (наклад 35 тис. прим.); З. П. Фірсов «Марш-бросок в комплексе ГТО» (наклад 19 тис. прим.); О. О. Харлампієв «Техника борьбы самбо» (наклад 100 тис. прим.); Л. С. Хоменков «Легкая атлетика в комплексе ГТО» (наклад 45 тис. прим.); три навчальні посібники: Д. Д. Донской «Биомеханика физических упражнений» (наклад 6 тис. прим.), «Лечебная физическая культура» за редакцією І. М. Саркізова-Серазіні (наклад 15 тис. прим.), «Теория физического воспитания» за редакцією І. М. Коряковського (наклад 10 тис. прим.) та один підручник — М. М. Сорокін «Спортивная борьба».

1961 року у видавництві «Физкультура и спорт» були надруковані такі книги: перший навчальний

посібник для інститутів фізичної культури «Организация физической культуры в СССР» за редакцією М. І. Никифорова і В. С. Польшанського (наклад 15 тис. прим.); підручник «Бокс» К. В. Градополова (3-тє видання, виправлене і доповнене, наклад 50 тис. прим.); навчальні посібники «Баскетбол» за редакцією С. О. Керамінаса (наклад 20 тис. прим.), «Гигиена» Я. М. Богданова, Г. М. Краковяк (наклад 10 тис. прим.), «Лыжный спорт» для тренерів за загальною редакцією Б. І. Бергмана (наклад 17 тис. прим.), «Конькобежный спорт» М. І. Петрова (наклад 15 тис. прим.), «Врачебный контроль и лечебная физкультура» І. М. Саркізова-Серазіні (наклад 10 тис. прим.), «Волейбол» В. О. Осколкова і М. С. Сунгурова (наклад 15 тис. прим.); книги «Футбол за рубежом, 1960 год» (автори О. Я. Вітта, В. Г. Владимиров, наклад 30 тис. прим.), «Врачебный контроль в тяжелой атлетике» (автор М. Б. Казаков, наклад 9 тис. прим.), «Методика исследования в физической культуре» (за редакцією Д. Д. Донського, наклад 4 тис. прим.), «Проблемы спортивной тренировки» (автор-упорядник С. Л. Аксельрод, наклад 5 тис. прим.), «Спортивный ежегодник, 1951—1959 гг.» (упорядник Г. І. Михайлов), «Проблемы юношеского спорта» (за редакцією В. Е. Нагорного, наклад 13 тис. прим.), «Высшая нервная деятельность спортсмена» (автор З. І. Бірюкова, наклад 5 тис. прим.), «Водное поло» (автори П. Б. Сахновський, І. В. Вржнесневський, наклад 10 тис. прим.), «Молодежи о теннисе» (автор Є. В. Корбут, наклад 30 тис. прим.), «Прыжки в воду» (автори Г. Мазуров, Л. Гороховський, наклад 14 тис. прим.).

1962 року друком виходить навчальний посібник «История физической культуры» (автори В. В. Столбов, І. Г. Чудінов, наклад 20 тис. прим.); підручники «Анатомия человека» (автор М. Ф. Іваницький, наклад 15 тис. прим.) і «Тяжелая атлетика» (автор М. І. Лучкін, наклад 20 тис. прим.); навчальний посібник «Методика врачебно-педагогических наблюдений за спортсменами» (автори С. П. Летунов, Р. Є. Мотилянська, Н. Д. Граєвська, наклад 6 тис. прим.); книги «Самоконтроль спортсмена» (автор Н. Б. Тамбіан, наклад 25 тис. прим.), «Спорт и сердце» (автори С. П. Летунов, Р. Є. Мотилянська, наклад 30 тис. прим.), «Футбол» (автор М. Д. Товаровський, наклад 20 тис. прим.), «Учитесь плавать» (автор В. В. Піжов).

1963 року друкують книги «Эмоции в спорте» (автор О. О. Черніков, наклад 6 тис. прим.), «Бокс» (за редакцією К. В. Градополова, наклад 30 тис. прим.), «Горнолыжный спорт» (за редакцією Д. Є. Ростовцева, наклад 15 тис. прим.), «Проблемы юношеского спорта» (автор-упорядник В. П. Філін, наклад 15 тис. прим.), «Спортсменам о спортивной форме» (автори Л. П. Матвеев, В. В. Михайлов, наклад 50 тис. прим.), «Спортсменам о спортивной

тренування» (автор М. Г. Озолін, наклад 50 тис. прим.); навчальні посібники «Биомеханика физических упражнений» (автори Є. К. Жуков, Є. Г. Котельников, Д. О. Семьонов, наклад 12 тис. прим.) і «Спортивный массаж» (автор І. М. Саркізов-Серазіні, наклад 30 тис. прим.) тощо.

1964 року видають такі книги, як «История физической культуры» (колектив авторів, наклад 22 тис. прим.), «III Спартакиада народов СССР» (колектив авторів, наклад 10 тис. прим.), «Очерки по истории физической культуры» (колектив авторів, наклад 10 тис. прим.), «Учебник спортсмена» (колектив авторів, наклад 30 тис. прим.), «Борьба самбо» (автор О. О. Харлампієв, наклад 200 тис. прим.); навчальні посібники «Биомеханика физических упражнений» (колектив авторів, упорядник Є. К. Жуков, наклад 12 тис. прим.), «Эстетика физической культуры» (автор О. О. Френкін, наклад 20 тис. прим.); підручники «Биохимия» (автор М. М. Яковлев, наклад 20 тис. прим.), «История физической культуры» (колектив авторів, наклад 25 тис. прим.).

1965 року вийшов навчальний посібник «Спортивные и физкультурные сооружения» (автор — відомий у країні фахівець з будівництва спортивних споруд В. П. Полікарпова). 1966 року видавництво вперше надрукувало підручник «Гребной спорт» за загальною редакцією С. К. Фомина (наклад 10 тис. прим.).

З 1961 до 1969 року у видавництві «Физкультура и спорт» було надруковано 293 назви публіцистичної та документально-художньої літератури, 126 назв науково-методичної літератури, 117 назв науково-популярної і теоретичної літератури, 154 назви навчальної літератури, 70 назв довідкової літератури та 142 назви офіційної. Найбільшу кількість становили навчально-методичні видання за видами спорту — 611 назв, серед яких найчисленнішими були книги з шахів і шашок (95 назв), гімнастики (85 назв), альпінізму і туризму (53 назви), автотоспорту (44 назви), легкої атлетики (43 назви), футболу (39 назв), плавання (29 назв). Наприкінці 1969 року вийшли друком книги зі стрибків у воду (три назви), з рухливих ігор (дві назви), із санного спорту, водних лиж і кінного спорту (по одній назві) [3].

У 60-х роках збільшується кількість періодичних видань. 1964 року в країні виходять 35 спортивних видань журнального типу, разовий наклад яких становить 1 млн 125 тис. прим., а річний — 16,6 млн; 15 газет з разовим накладом 1 млн 282 тис. та річним 324,9 млн прим. [4]. 1960 був заснований щотижневик Федерації футболу СРСР «Футбол» (друкував статті з теорії і практики футболу, оглядові статті

про розвиток футболу в республіках, матеріали з історії футболу; подавав репортажі з міжнародних змагань, інформацію про результати матчів, різні статистичні матеріали).

Наприкінці 60-х років уперше побачив світ ілюстрований щомісячний журнал «Турист». Поява такого журналу була цілком закономірною: туризм швидко розвивався, його пропагували як масовий вид фізичної культури, важливий засіб організації дозвілля та виховання молоді.

1968 року розпочав друкуватися добре ілюстрований масовий спортивно-методичний журнал «Шахматное обозрение». Видавали його щомісяця. Тематика журналу відповідала назві: у ньому друкували огляди та аналізували поєдинки між відомими гросмейстерами; публікували інтерв'ю з провідними шахістами-професіоналами та знаними діячами культури — любителями шахів; на сторінках видання відкрили школу тренерів, висвітлювали нові напрямки в композиції, курйози у світі шахів; чимало матеріалів було присвячено історії шахів. Авторами статей були відомі гросмейстери світу, шахові журналісти, зокрема Б. Рошаль, Я. Дамський, Є. Гик, І. Лідер та інші.

Висновки. У 60-х роках ХХ століття активно розвивається книговидання спортивної літератури, різної за змістом і за типологією. Найбільше друкують навчально-методичних видань за видами спорту, серед яких найчисленнішими були книги з шахів і шашок, гімнастики, альпінізму і туризму, автотоспорту, легкої атлетики, футболу, плавання. Збільшується кількість періодичних видань: у країні виходять 35 назв спортивних журналів, 15 назв газет, які активно пропагують фізичну культуру та спорт як важливий засіб організації дозвілля та виховання молоді.

Список літератури

1. Свістельник І. Р. Спортивна періодика та галузеве книговидання у 40—50-х роках ХХ століття / І. Р. Свістельник // Теорія та методика фізичного виховання. — 2009. — № 12. — С. 18, 35—37.
2. Литература по физической культуре и спорту в 1960 году // Теория и практика физической культуры. — 1959. — Т. 22, вып. 12. — С. 947.
3. Издательство «Физкультура и спорт»: библиогр. указ. 1923—1972 гг. — М. : Физкультура и спорт, 1983. — 384 с.
4. Юбилей русской книги // Теория и практика физической культуры. — 1964. — № 3. — С. 5.

Надійшла до редакції 15.03.2010 р.

Свистельник И. Р. Спортивная периодика и книгоиздание 60-х годов XX века.

В статье рассмотрен и проанализирован репертуар книг, напечатанных в 60-е годы прошлого века. Определены характерные особенности книгоиздания этого периода: разнообразие изданий как по содержанию, так и по тематико-типологическими признакам.

Ключевые слова: спортивная литература, периодика, книгоиздание, издательства.

Svistelnyk I. R. Development sport periodic and publishing in 60s XX centuries.

In the article considered and analysed repertoire of books, printed in 60th of the last century. The characteristic features of publishing of this period are certain: variety of editions both on maintenance and typologies.

Key words: sporting literature, periodicals, publishing houses.

Нова книжка

Гогін О.В.

Г58 Легка атлетика: Навчальний посібник. — Харків: «ОВС», 2010. — 395 с.
ISBN 966-7858-57-X.

В основу навчального посібника покладено системно-структурний підхід, який в найбільшій мірі дозволяє вирішити їх цільову направленість. Наведені матеріали тісно пов'язані зі змістом інших навчальних дисциплін, які вивчаються на факультеті фізичного виховання.

Для студентів факультетів фізичного виховання педагогічних навчальних закладів.

